

Habsburgovci. Rudolf I.

Stanislav Trebatický

10. januára 2020 ✚ *História*

Dynastia Habsburgovcov zasiahla výrazne do dejín sveta aj strednej Európy a teda aj do dejín Slovenska, ktoré je jej súčasťou. Štátna ideológia po roku 1918, v rámci republikánskych útvarov, ktoré vznikli na našom území, vykresľovala vládu Habsburskej dynastie ako negatívnu či dokonca tyranskú. Aká je však skutočnosť a koľko z toho je len ideologický sen?

Kritériá, ktoré uplatňovali ideológovia nových útvarov boli hodnotovo plne ukotvené v ideovom svete 19. storočia. Ich konštitutívnymi prvkami boli:

- liberalizmus
- nacionalizmus
- demokratizmus

a ideovo vychádzali z odkazu Francúzskej revolúcie. A tak je pochopiteľné, že to, čo na habsburskej dynastii oceňovali napr. konzervatívni katolíci, bolo práve zakladateľom republikánskych útvarov trňom v oku.

Je preto zbytočné dovolávať sa objektivity. V skutočnosti tu proti sebe stoja dva svety, ideovo natoľko odlišné, že akákoľvek **podstatná** zhoda je nemožná. Okrajovo sa môžu títo ideoví oponenti baviť o hygienickom pokroku, technickom pokroku, o tom, koľko bolo postavených železničných staníc alebo nemocníc, kto, kedy a koho poistil a kto, komu a kedy dal hlasovacie právo, ale to **podstatné** – obrana a šírenie katolíckej viery a obhajoba spoločenského usporiadania z nej vyplývajúceho –, to zostane pre tieto dva tábory nepreklenuteľnou priepasťou. Ten, kto ju prekročí, ocitne sa v opačnom tábore a nikdy nie na polceste.

Obrana katolicizmu: zástoj Habsburgovcov v dejinách

Pred kritériom viery by mali u katolíka ustupovať všetky ostatné kritéria. Nie je to návod k zaslepenosti. Náuka Cirkvi má dostatočnú zásobu myšlienok, ktoré vymedzujú moc a záujmy laikov voči kléru, takže laik znalý vecí vie rozlíšiť, kam až siaha v rámci svetských vecí moc Cirkvi a kde začína moc svetskej vlády. Avšak na druhej strane je tu požiadavka nechať duchovne vládnuť Krista Kráľa v štáte. Sekulárna republika určite túto legitímnu požiadavku, ktorú Cirkev presadzovala dve tisícročia, nespĺňa.

Je, samozrejme, otázne či ju vôbec nejaká vláda niekedy spĺňala. Každopádne, zo zorného uhla tejto požiadavky môžeme hodnotiť vládcov v dejinách a porovnávať. Že idei kresťanského a katolíckeho panovníka zodpovedá viac cisár Ferdinand II. než prezident T. G. Masaryk, na to nebudú potrebné príliš veľké rozlišovacie schopnosti. Samozrejme, pokiaľ však niekto *nemá záujem* o kresťanského panovníka, tak nebude pochopiteľne podľa tohto kritéria ani dejiny hodnotiť. Tomu bude zaiste predmetom obdivu a lásky práve pán prezident so svojou liberálnou a protikatolíckou doktrínou.

Problém nastáva vtedy, keď chcú druhých a aj seba samých o zlých Habsburgovcoch a dobrej Republike presvedčiť katolíci. Vtedy nastupujú tie železničné stanice a hlasovacie právo, pričom práva Boha dajú nabok. Alebo sa hovorí o národe a zabúda sa na to, kto národy stvoril, kto ich udržiava či prípadne, kto ich posielal do priepadliska dejín. A tak sa záchrana a existencia národa odvodzujú od čisto ľudských snáh, vkladá sa nádej do režimov, ktoré urážajú Boha a očakáva sa uchovanie národa bez toho, aby sa kládla otázka, či sú jeho skutky Bohu milé.

Cieľom nášho malého seriálu je teda: zhodnotiť zástoj Habsburgovcov v dejinách nie podľa toho, ako bojovali za všeobecné volebné právo, za právo na sebaurčenie národov, za toleranciu k homosexuálom, ale podľa toho, ako bojovali za práva Boha, Cirkvi, katolíckej viery a kresťanského štátu. Hodnotenia podľa iných kritérií, pozitívne či negatívne, prenechávame dušiam k tomu uspôsobeným.

Počiatky Habsburgovcov

Nebudeme sa zdržiavať neprehľadnou motanicou lokálnych dejín na pomedzí Franskej ríše (Alsasko, Švábsko, Švajčiarsko), aby sme sa spolu s profesormi hádali z ktorého kúta Germánie sa vynorili predkovia habsburgovcov a z ktorého nie. Táto hra trvá príliš dlho a jej výsledky sú mizivé. Držme sa radšej overených faktov.

Prvý, kto použil meno Habsburg bol gróf Otto (+ 8. november 1111). Dal si predikát „z Habsburgu“ (comes de Haubichburch; von Habsburg).

Nasledoval rad potomkov, ktorí sa snažili zveľadiť rodový majetok a uplatniť sa v dobovej politike. Ich hlavnou zbraňou boli, okrem lokálnych vojen, výbojov a susedských šarvátok, sobáše. Tie predučili „habsburské“ mocenské metódy na stáročia.

Pre dejiny začínajú byť Habsburgovci zaujímaví v 13. storočí, keď gróf Albrecht IV. z Habsburgu vyženil s manželkou Hedvigou majetok Kyburgovcov. Albrecht zahynul na krížovej výprave a zanechal po sebe majetok a syna (okrem ďalších piatich detí) Rudolfa. Týmto synom sa začína vstup Habsburgovcov do dejín.

Rudolf I. Habsburský (1218 - 1291) - cisár a kráľ Svätej rímskej ríše

Narodil sa ako gróf Rudolf IV. z Habsburgu, ale neskoršie zvolenie ríšskymi stavmi za rímskeho a nemeckého kráľa, ako aj cisára Svätej rímskej ríše, ho zmenilo na cisára Rudolfa, prvého toho mena. Ako už bolo hore uvedené, jeho otec bol gróf Albrecht z Habsburgu a matkou bola grófka Hedviga z Kyburgu, dcéra vojvodu Kyburského, ktorého majetok (jeho syn, Rudolfov strýko, nemal mužských potomkov) výrazne obohatil „dom habsburský“. S takýmto fundamentom vo výhlade a rodinnými majetkami v Alsasku a Aargau, sa uchádzal Rudolf o ruku Gertrúdy z Hohenbergu, dcéry Burckhardta III., vojvodu Hohenberského, a jeho prosba bola vypočutá.

Šťastná hviezda Habsburgovcov

To, že vyženil vojvodovu dcéru ho katapultovalo do vyšších sfér a stal sa dôležitým vazalom v Švábsku. Posilnenie jeho mocenských ambícií vychádzalo aj z duchovno-príbuzenského pomeru k cisárovi Fridrichovi II. Hohenstauffskému, ktorý bol jeho kmotrom. Rudolf uvážene používal svoje financie na hradenie nákladných radovánok na dvore svojho kmotra, čím si budoval stále pevnejšiu mocenskú pozíciu. Vernosť zachoval aj Fridrichovmu synovi Konrádovi IV. Táto vernosť ho na určitý čas stála exkomunikáciu od pápeža Inocenta IV. Vrcholil vtedy boj o investitúru medzi mocou pápežskou a cisárskou a exkomunikácia bola vtedy bežným mocenským prostriedkom pápežov voči spojencom cisára.

Na druhej strane je nutné podotknúť, že Fridrich II. bol špeciálna sorta heretika, islamofila a údajného ateistu, ktorému dejiny pripisujú spis *De tribus imposteibus* (O troch podvodníkoch; myslení sú Mojžiš, Mohamed a s odpustením – Boží Syn). Z toho vidno, že sa rozhodne nejednalo o dobrého syna Cirkvi. Navyše si vydržoval osobnú saracénsku gardu, ktorá pre neho vyberala dane v Ríši. Keďže títo vojaci neboli kresťanmi, tak nepociťovali lútosť s poplatníkmi a počínali si, k veľkej cisárovej spokojnosti, kruto a účinne. Pápež úplne správne Fridricha II. exkomunikoval a označil ho za antikrista. Fridrich II. sa považoval za oprávneného panovníka celého zemskeho okrsku a za zástupcu Boha na zemi. Tento cézaropapizmus odpozoroval zrejme v pomaly sa rozkladajúcej Byzantskej ríši.

Postoj Rudolfa Habsburského nebol diktovaný nejakou ideovou príchylnosťou k agnostickým úvahám jeho kmotra, ale čistými (v zmysle jednoznačnosti) mocenskými ambíciami. Bol to skutočný stredoveký „selfmademan“, ktorý zdedenú hrivnu rozmnožil neúrekom. Na dochovaných portrétach (napr. náhrobok v speyerskom dóme) môžeme pozorovať tvár dravca, ktorá upomína na pôvodný význam slova Habsburg – Sokolí hrad. A skutočne, Rudolf sa spustil ako dravec na ríšske luhy a háje, a čo sa dalo, to pojal do léna habsburského.

Po smrti posledného cisára z rodu Hohenstafovcov vznikol v Ríši zmätok, ktorý Rudolf umne využil na upevnenie svojej moci a majetku. Najprv v roku 1264 zdedil po strýkovi Hartmanovi VI., vojvodovi Kyburskom, jeho majetky. Potom upriamil svoju pozornosť na biskupov v Štrasburgu a Bazileji, s ktorými viedol dlhodobé majetkové spory. Tie sa skončili jeho víťazstvom a rozhojnením majetku. Po smrti svojho otca zdedil obrovské majetky v súčasnom Švajčiarsku a Alsasku.

Postupne sa z neho stával najmocnejší šľachtic v juhovýchodnej časti Ríše. Navyše sa práve v polovici 13. storočia rozpadlo Švábske vojvodstvo, ktorého bol Rudolf oficiálne vazalom, čo mu poskytlo úplnú nezávislosť.

Keď sa uprázdnil cisársky trón a dynastia Hohenstaufov vymrela, začal sa o tento výnimočný post urputný boj. Po dvojvládí Richarda I. Plantageneta a Alfonza Burgundského sa boj rozhorel nanovo. Kandidoval český kráľ Přemysl Otakar II., meisenský markgróf Fridrich I., vnuk antikrista Fridricha II. a ani Rudolf nezostal bokom.

Súperi ho podcenili. Rudolf si zabezpečil značnú podporu od Fridricha III. Hohenzolernského, savojského vojvodu Albrechta II. aj bavorského vojvodu Ľudovíta II. Posledných dvoch po habsbursky podplatil sobášmi

so svojimi dcérami. Mal nakoniec 11 detí, tak bolo z čoho vyberať.

Rudolf cisárom a nepriateľom Přemysla Otakara II.

29. septembra 1273 slávil svoj životný triumf a stal sa prvým rímskym a nemeckým kráľom z rodu Habsburgovcov. Korunovaný bol v tradičnom korunovačnom meste cisárov – Aachene 24. októbra 1273. Svätú stolicu si uzmieril tromi ústupkami: vzdal sa ríšskych práv na mesto Rím, Pápežský štát a Sicíliu. Navyše slúbil viesť novú krížovú výpravu. Český kráľ, vďaka ktorému bolo České kráľovstvo na vrchole svojej moci, považoval voľbu, v jeho očiach obyčajného šľachtica, za potupenie svojho kráľovského majestátu a protestoval u pápeža. Pápež Gregor X. protesty odmietol, Rudolfa uznal za cisára a ešte aj presvedčil ďalších protikandidátov, aby ho uznali tiež.

Čo bolo pre Přemysla Otakara horšie: ríšsky snem v Norimbergu nariadil, že všetky územia koruny, ktoré si niekto privlastnil alebo vybojoval od smrti cisára Fridricha II. musia byť vrátené. To znamenalo, že by musel vrátiť provincie Rakúska, Štajerska, Korutánska a krajiny, ktorých sa zmocnil. Urazený Otakar, ktorý musel navyše pokľaknúť pred svojim súperom – cisárom, to odmietol. Následne sa dočkal ríšskej kliatby uvalenej na svoju hlavu a bola mu vyhlásená vojna. Pod týmto tlakom nakoniec ustúpil a odovzdal provincie Rudolfovi pod správu koruny.

Rudolf tušil, že táto ústupčivosť nebude mať dlhé trvanie a že český kráľ čaká len na vhodnú príležitosť, aby sa dostal späť k odovzdaným územiám. Spojil sa preto s mladým uhorským kráľom Ladislavom IV., ktorý sa neskôr smutne preslávil ako prvý priaznivec multikulturalizmu: obdivoval pohanských Kumánov, mal kumánske konkubíny a obliekal sa ako Kumán. (Pápež ho exkomunikoval, šľachta nenávidela a nakoniec proti šľachte pozval do Uhorska ešte Tatárov, ktorí východné Uhorsko – najmä jeho slovenskú časť – dôkladne vyplienili. Nakoniec ho zavraždili jeho milovaní Kumáni, čo je príslovecné.) V roku 1278 však Habsburgovi výborne poslužil.

Otakar sa rozhodol vybojovať rozhodujúcu bitku pri brehoch Moravy na Moravskom poli. Utrpel porážku od spojených cisárskych a uhorských armád, bol zabitý a nad jeho telom údajne, podľa legendy, dumal cisár Rudolf nad zákrutami ľudského údely. Rudolf však nestrácal čas úvahami príliš dlho a nepremeškal príležitosť niečo pre seba utrhnúť. Moravu zverili do jeho právomoci, vdovu po českom kráľovi urobil regentkou a poistil sa tým, že následníka trónu Václava zasnúbil, ako vždy, so svojou dcérou.

Zabezpečenie rodu

Teraz sa pred Rudolfom otvorila cesta na získanie rakúskych provincií, ktoré predtým z nariadenia ríšskeho snemu pripadli korune. Nepoľavil v tlaku na ríšske kniežatá dovtedy, kým sa mu nepodarilo Rakúske a Štajerské vojvodstvo roku 1282 definitívne začleniť do rodového majetku Habsburgov. Zo svojich synov, Albrechta a Rudolfa (tomu neskôr dal aj Švábsko) urobil tamojších vojvodov a tým definitívne začlenil svoj rod medzi dedičné ríšske kniežatá, s právom voľby cisára. Tým položil základ budúcej dynastickej moci Habsburgov.

Posmelený svojimi úspechmi pokračoval v postupnom zmocňovaní sa rakúskych provincií: svokrovi svojho syna Albrechta prikľepol v roku 1286 Korutánsko, takže vznikol jeho rodu potencionálny dedičský nárok, ktorý sa neskôr aj naplnil. Mozaika habsburských dŕžav sa pomaly, ale isto zaplňala.

Úspechy prvého habsburského cisára nenechali kurfirstov pokojných.

Navyše, jeho syn Albrecht I. vykazoval podobnú mieru a kombináciu talentu a dravosti, takže sa oprávnene (ako sa ukázalo o 150 rokov) obávali, že vznikne silná dynastia, ktorá výrazným spôsobom obmedzí moc ríšskych kniežat. Preto sa stavali na odpor tomu, aby bol Albrecht zvolený za cisára. Po Rudolfovej smrti v roku 1291 si zvolili za cisára Adolfa Nasavského, ktorý vládol len šesť rokov. Jeho nasledovníkom sa nakoniec predsa len stal Rudolfov syn Albrecht. Jeho život však bude predmetom pokračovania tohto seriálu.

Povaha, vzhľad a skutky cisára Rudolfa I.

Rudolf bol štíhlejší a vysokej postavy, malej bledej tváre, uprostred ktorej sa majestátne týčil dravčí nos. Bol striedmy a prívetivý, dokonca údajne rád žartoval a bol vždy veselej mysle. Dokonca aj pri žartoch o svojej osobe reagoval prívetivo. Kolínsky arcibiskup o ňom napísal pápežovi, že je „dobrým kresťanom, priateľom Cirkvi, obhajcom práva a múdрым radcom.“ Tieto vlastnosti sa stali na niekoľko storočí dominantnými v habsburskej dynastii a až na výnimky pretrvali až do 18. storočia.

Symbolicky sa jeho ostentatívne kresťanstvo prejavilo pri voľbe za cisára, keď k nemu vazali pristupovali, aby im potvrdil ich léna. Rudolf nevediac nájsť žezlo, ktoré sa niekam stratilo, rýchlym pohybom sňal kríž z oltára a povedal: „Tento kríž, ktorý spasil svet, je dobrý, aby bol mojím žezlom.“ Tak symbolicky previazal vládu svetskú s Božskou.

Vo vnútornom usporiadaní jemu zverených území sa preslávil nekompromisným bojom proti šľachtickej anarchii. Putujúc po Ríši nechával strhnúť hrady, z ktorých lupiční rytieri terorizovali celý kraj. V priebehu jedného roku zničil až 70 hradov. Mestám potvrdzoval staré privilégia a slobody a udeľoval nové.

URL adresa článku: <https://christianitas.sk/habsburgovci-rudolf-i/>